

ሓድግታት አምባሳደር ተስፋሚካኤል ገራህቱ አብ ዓባይ ብሪጣንያ

"ሻምፕዮን ናይቲ ቦታኒ ፖሊሲ"

ታደሰ ኪዳነ

ቦርሚንግሃም

1ይ ክፋል

04/05/2014

መጻኢታ፡-

አብ ታሪኽና ውልቀ-ሰብ አልዒልካ ምዝራብ ልሙድ አይኮነን። ምናልባት ታሪኽ ናይ ህዝቢ (ሓፋሽ) ኢዩ፤ ንሱ ኢዩ ብደሙን ብረሃኡን ቀያሲ ታሪኽ ካብ ዝብል ቅኑዕ ኣተሓሳስባ ዝብገስ እመስለኒ ። ይኹንምቦር እንተ ብገንዘቦም እንተ ብስልጣናም አብ ልዕሊ'ቲ ሰራሕ ቅያ ዝኾነ ህዝቢ ጽልዋ ዘምብሩ ሰባት አብ ታሪኽና ብዙሓት ኢዮም። ብፍላይ ነቲ ፖለቲካዊ ስልጣን ብቐንዱ ዝተቆጸጸሩ ሰባት።

እቶም አብ ማእከላይ ጽፍሒ ዝምደቡ ሓለፍቲ፤ ነቲ ብላዕሊ ዝመጽእ መምርሒ፤ ምስ ስነ-ምግባርን ባህልን፤ ወይ'ውን ዓቕምን ጸገምን ናይቲ ዘመሓድርዎ ህዝቢ ኣሳሚዶም የተግብርዎ። ከም ቦዓል ወዲ-ገራህቱ ዝኣመሰሉ ብላዕሊ ክፍተውን ስልጣን ምውሳኽን ጥራይ ዝረኣዮም ድማ፤ ነቲ ብላዕሊ ዝመጸም ትእዛዝ ከይመመዩ፤ ከም ዘለዎ ወይ ወሲኹም ከተግብርዎ ይጽዕሩ። ኣገልግሎቶም አብ ዘብቅዓሉ እዋን ድማ ነናቶም ሓድግታት ኣለዎም። በዚ ከኣ ኢዩ ሓድግታት አምባሳደር ገራህቱ ዝጽሕፍ ዘለኹ።

ማዕረ-ማዕሪኡ ክበርህ ዘለዎ፤ ስርዓታት አብ ዝቐየርሉ እዋን “ዝተዋህበኒ መምርሒ ጥራይ ኢዩ ፈጹመ” ዝበሃል ዘረባ ይስማዕ ኢዩ። እንተኾነ ሰባት ንሕማቕ ይኹን ንጽቡቕ ዝወስድዎ ስጉምቲ፤ ዋላኳ ከባቢኣዊ ኮነ ካልእ ዝጸልዎ እንተኾነ፤ ብቐንዱ ግን አብ ናይ ገዛእ ርእሶም ነጻ ምርጫ ዝምርኮስ ኢዩ። “ተኩሲካ ሰብ ቅተል” ዝተባህለ ሰብ'ውን እንተኾነ፤ “ተኣዚዘ ኢዩ” ኢሉ ቃታ ክስሕብን፤ “ዝገበርካ ግበር እምቦር ነዝስ ኣይውዕሎን” ክብልን ምርጫ ኣለዎ። ገራህቱን መሰልቱን ድማ ዋላኳ ናይ ስራሕ መምርሒታት ዝህበም ስርዓት ብልዕሊኦም ይሃሉ፤ ስለዝደለይዎን ብናይ ገዛእ-ርእሶም ነጻ ምርጫ ይገብርዎ ከም ዘለዉን ክበርህ ኣለዎ።

አምባሳደር ተስፋሚካኤል ገራህቱውን፤ ኣገልግሎቱ ወዲኡ ክቐየር'ዩ ካብ ዝበሃል ኣዋርሕ ሓሊፉ ኣሎ። አብዚ ቀረባ እዋን'ውን ምስ ድምጺ ኣመሪካ አብ ዝገበሮ ቃሉ መጠይቕ፤ ኣገልግሎቱ ወዲኡ ናብ ኤርትራ ይምለስ ከም ዘሎ ካብ ቃሉ ሰሚዕና። አብዚ ሓጺር ተሽታታሊ ጽሑፍ እምበኣር ኩነታት ኤርትራውያን አብ ዓዲ-እንግሊዝ ኣብቲ ንሱ ዝመጸሉ እዋንን ሕጅን ብምንጽጻር ሕጽር ዝበለ ናይ ውልቀይ ትዕዝብቲ ክቐርብ ኢዩ።

እቲ ካብ ኩሉ ዝገርም ድማ፤ እቲ ‘ፎኦ’ ኢልና ገዲፍናዮ ዝመጸእና ስርዓት፤ ነቲ አብ እዋን ሓርነታዊ ቃልሲ ዘጥረዮ ውዳቤን ኣሰራርሓን ተጠቐሙ፤ ዶብ ሰጊሩ ብወንጭፍ የማሓድረና ምህላወ ኢዩ።

ብዛዕባ ተጋ/ ተስፋሚካኤል ገራህቱ ክጽሕፍ ከለኹ፤ ብፍላይ ንዕኡ ዕላማ (ታርገት) ንምግባር ኣይኮነን። ንእግረ-መንገዱ - እዚ ከም አብ ዓንቀር ዝተሸኸለ ዓለቕቲ (ኣይወሓጥ ኣይትፋእ) ኮይኑ ዘሳቕየና ዘሎ ስርዓት “ንኸመይ ዝኣመሰሉ ሰባት'ዩ ናብ ስልጣን ዝሓሪ?” ዝብል ሕቶ ንምምላስ ስለ ዝሕገዘና ኢዩ። ንባህርያት ወዲ-ገራህቱን ኣመጸጽኣኡ ናብ ስልጣንን እንተፈለጥና፤ ንኣመጸጽኣን ባህርያትን ናይ መብዛሕትኦም ነቲ ስርዓት ጸይሮሞ ዘለዉ ሰብ-ስልጣን ክንርዳእ ክንክእል ኢና። ስለዚ ገራህቱ ታርጌት ዘይኮነስ፤ ሓደ ኣብነት ናይቶም ንህግደፍ ኣቕሑምዎ ዘለዉ መሓውር ክንወስዶ ይግባእ።

ድሕረ-ባይታ

ቅድሚያ አብዚ ናይ ሎሚ ኩነታት ምዝራብይ ግን፣ ነዚ ናይ ሎሚ ጠባያቱ ዝመሳሰል፣ አብ ሜዳ (ቅድሚያ ናጽነት) ዝነበረ ኩነታት ተጋ/ተስፋሚካኤል ገራህቱ ቁሩብ ኪሃረብ።

አብቲ ቅድሚያ ሕጂ ዝጸሓፍኩዎ ተኸታታሊ ዓንቀጻት፣ አብቲ ንዓይ ዝምልከት ክፋሉ፣ ድሕሪቲ አብ ስንክልና ዘበጽሕ መውጋእቲ ምስ አጋጠመኒ፣ ካብ ተዋጋኢ ሓይልታት ናብ ደጀን፣ ማለት ከም መምህርን አላዩ ተማሃሮን ኮይነ ክሰርሕ፣ ናብ ጨንፈር-ትምህርቲ (ቤት-ትምህርቲ ሰውራ) ከም ዝተቐየርኩ ገሊጸ ነይረ። አብ መሳርዕ ቤት-ትምህርቲ ሰውራ ምስ ተመደብኩ፣ ንተጋዳላይ ተስፋሚካኤል ገራህቱ፣ ካብቶም ቀዳሞት ዝፈለጥኩዎም መማህራን ነይሩ። እዚ ዝኾነ ድማ፣ እታ አነ ዝተመደብኩላ ተማሃሮ እትኣሊ መስርዕ፣ ምስቶም ገራህቱ ዘለዎም ብእንዳ መማህራን ዝፍለጡ ተጋደልቲ ዝምገብሉ ቦታ ጥቓ-ጥቓ ስለ ዝነበረ ኢዩ።

እቶም ልዕል ዝበለ ናይ ትምህርቲ ደረጃ ሓዞም ዝተሰለፉ (መማህራን)፣ ነቶም ብደረጃኦም እናለዓሉ ዝኸዱ ዝነበሩ ተማሃሮ ቤት-ትምህርቲ ሰውራ ዝምህሩን፣ ብዓቕሞም ድማ፣ ብብቲ ዝሰልጠንሉ ዓውደ-ትምህርቲ፣ ብኮሚተታት ተመቓቂሎም፣ ተማሃሮ ዝመሃርሉ መጻሕፍቲ ዘዳልዉን ኢዮም ነይሮም። አብቲ ናይ ዕረፍቲ ግዜኦም (ብፍላይ ምሽት) ናብተን ጋንታታትን መሳርዕን እናመጹ ይዘናግዑን የዕልሉን። ተጋ/ተስፋሚካኤል ገራህቱ ድማ፣ ሓደ ካብቶም ስሕት ኢሎም ናብታ አነ ዝነበርኩዎ መስርዕ እናመጹ ዝዘናግዑ ዝነበሩ ኢዩ። ሓንቲ ካብተን አለይቲውን ጽቡቕ ገይራ ትቕበሎ ምንባራ እዝክር። ድሒራውን ካብ ዓዲ አትሒዛ ከም እትፈልጦ አዕሊላትኒ። በዚ ምኽንያትዚ ክኸውን ይኸእል፣ እቲ ብዙሕ አብ ምግብናታት ናይተን መሳርዕ ዘይረአ ወዲ-ገራህቱ፣ ናብታ መስርዕ ክመጽእ ዝፎኸሶ ዝነበረ።

ሽዑ እዋን ተጋ/ተስፋሚካኤል ገራህቱ ከምዚ ሕጂ እንርእዮ ሰብ አይነበረን። ብዙሕ ግዜ ዝን ዝብል፣ ብዙሓት መዓልልቲ ዘይብሉ፣ ብዙሕ እዋን ንበይኑ ዝረአ ሰብ ነይሩ። ርእሱ ኩሉ ግዜ ቦታ 'ብፍልስጤም' እትፍለጥ ቀያሕ ሻርባ ምስተሸፈነት ኢያ። 'ስለምንታይ' ኢሉ ንዝሓትት ሰብ፣ 'እዞኑ ብቐጻሊ ስለ ዘሕምሞ ኢዩ' ዝብል መልሲ ኢዩ ዝረክብ። ምናልባት እታ ፎጣ ካብ ርእሲ ወዲ ገራህቱ ትወርደሉ እዋን እንተነይሩ፣ አብቲ ግምባራት ውግእ ዝግ ኢሉ፣ አብ ደጀን ናይ ስፖርት መደባት አብ ዝጅምረሉ እዋን ኢዩ። አብቲ ሽዑ እዋን ተጋ/ተስፋሚካኤል ገራህቱ፣ ደሓን ናይ ኩዕሶ ክእለት ከም ዝነበሮን፣ አብ ማእከል (ቐጽሪ 8) ከም አከፋፋሊ ኮይኑ ይጸወት ምንባሩ እዝክር። ብቲ ግምባራት ውግእን ወረ ውግእን እንተተሰሚዑ ግን፣ እታ ቀያሕ ሻርባ ወዲ ገራህቱ ቀልጢፋ ቦትኣ ትምለስ።

ተስፋሚካኤል ገራህቱ አብ ሓሳባት ዘይኮነ ናብ ሰባት ዘዘምብል ጠባያት ነይሩዎ

አብ ፖለቲካዊ ትምህርቲ፣ እቶም ብእንዳ-መማህራን ዝፍለጡ ተጋደልትን፣ አብ ከባቢኦም (አብተን ጋንታታት) ዝነበርና መማህራንን አለይትን፣ ብሓባር ፖለቲካዊ ትምህርቲ ንመሃር ነይርና። አብቲ እዋንቲውን እንተኾነ፣ ተስፋሚካኤል ገራህቱ ሰባት ፈላሊኻ ናይ ምርአይ ጠባያት ነይሩዎ ኢዩ። ሓደ ካብኡ ገለ ተጋደልቲ አብ ፖለቲካዊ ትምህርቲ ይኹን ካልእ አኹባታት 'የገድስ ኢዩ' ዝበልዎ ጽቡቕ ርእይቶታት የቐርቡ'ሞ፣ ካልእ ሰብ ነቲ ሓሳብ ደጊፉ ብፍኹስ ዝበለ መልክዕ ይደግማ። ወዲ-ገራህቱ ነቲ ሓሳብ/ርእይቶ ብቐንዱ አቐዲሙ ዘመንጫወ ተጋዳላይ፣ ብውሽጡ ዝጸልኦ/ ዘይቕበሎ እንተኾይኑ (ዋላውን ዝኾነ ዘራኽብ እንተ-ዘይነበሮም)፣ ስም ናይቲ ካልእ ተጋዳላይ (ናይቲ ነቲ ሓሳብ ዝደገመ) አልዒሉ፣ 'ከምዚ እገሌ ዝበሎ' ኢሉ ክውድስ ይስማዕ ነይሩ። ስለዚ ወዲ-ገራህቱ አብ ሓሳባት ዘይኮነ አብ ሰባት ዘዘምበለ ባህርያት ነይሩዎ ኢዩ።

ተስፋሚካኤል ገራህቱን ሕልማዊ ፍልስፍናን

ኣብ 1988 ኣቢሉ ጨ/ ትምህርቲ፣ ናይ መባእታ ዳይሬክተራት ዝኮኑ ተጋደልቲ (መማህራን) ንምምልማል፣ ንኣስታት 3 ወርሒ ዝኸደ ኮርስ ሂቡ ነይሩ። እቲ ኮርስ ኣብ ኣገባብ ኣመሃህራን ምምሕዳር ኣብያተ ትምህርትን ዘተኮረ ኮይኑ፣ ንፍልስፍናዊ መዳይ ናይ ትምህርቲ ዘጠቓልል'ውን ነይሩ። ኣብዚ እዋንዚ ተጋ/ ተስፋሚካኤል ብሳላ ተጋ/ በራኽ ገ/ስላሴ (ናይ ሸቡ ኣባል ማእ/ ሸማግለ ህዝባዊ ግምባርን ሓላፊ ጨ/ትምህርትን)፣ ካብቲ ዝነበሮ ጭንቀት (depression) ወጺኡሱ፣ ሓላፊ ናይቶም እንዳ-መማህራን ኮይኑ፣ ነብሱ ኣብ ምዕባይን ንላዕሊ ገጹ ከንቃዕርርን (ናቱ ፒኦር ከዕቢ) ጀሚሩ ነይሩ ኢዩ። ኣብቲ ኮርስ ድማ 'ፍልስፍና ናይ ትምህርቲ (philosophy of education) ዝብል ኣርእስቲ ይምህር ነይሩ። ብወገነይ ምስቲ ዝነበረኒ ጽምእ ናይ ትምህርቲ፣ ንነብሲ-ወክፍ ካብቶም 'ዩኒቨርሲቲ ዝወድኡ ምሁራት ኢዮም' እንብሎም ሰባት ዝመጽእ ሓሳባትን ሓረጎትን ብጥንቃቄ እምዝግብ (note እገብር)፣ ካብቲ ክፍሊ ወጺኦ ድማ፣ እቲ ሓሳባት ከይተረበደ፣ ኣብ ፍሉይ ጥራውዝቲ ናይ ምምዘጋብ ባህርይ ነይሩኒ። እዛ እትሰዕብ ድማ ሓንቲ ካብ ኣስተምህርታት ወዲ-ገራህት ነይራ።

“ድሕሪ ናጽነት ዝህልወና ትምህርታዊ ፖሊሲ” ይብል ንሱ “ሓደ ‘ብቐዕ ሰብ’ ንምህናጽ ኢዩ። እዚ ‘ብቐዕ ሰብ’ ዝበሃል ድማ ኣካላቱ ብስፖርት ዝተሃንጸ፣ ሰራውር ደሙ ብግቡእ ዝሰርሕ፣ ብቐዓቱ ዘረጋገጸ ኣካላት ዝውንን፣ ኮታ ብቐሊሉ ብሕማማት ዘይጥቓዕ ሰብ ኢዩ። እዞም ብጉድለት ኣመጋግባን ዓጸቦን (ብፍላይ ድማ ከም በዓል ሽኮርያ፣ ብዝሒ ደም፣ ስከርቪ ዝኣመሰሉ ሕማማት) ድሕሪ ናጽነት ቦታ ክህልዎም ኣይኮነን። እዚ ነቲ ኣተሃናንጻ ኣካላት (physiological aspect) ዝምልከት ኮይኑ፣ ነቲ ኣኣምሮኣዊ ፍልጠቱ ዝምልከት ድማ፣ እቲ ብቐዕ ዝበሃል ሰብ ኣብ ኩሉ መዳያት ማእከላይ ፍልጠት ዘለዎ፣ ኣብ መዓልታዊ ህይወቱ ንዘጋጥምዎ ጸገማት ዝፈትሕ ማለት ሰዓቱ፣ ረድዮ ገዝኡ ተሰይርዎ ዘዕሪ፣ ኣብ ገዛኡ ዝዘውር መስመራት ኤለክትሪክ፣ መዛወሪ መኪናኡ ትኹን መዓጹ ተበላሽይዎ ዝጽግን፣ ኣብ ሓንቲ ዓውደ-ፍልጠት ግን ጥልቕ ዝበለ ፍልጠት ዝውንን (specialist) ሰብ ኢዩ። እዚ ከምዚ ዝበለ ሰብ ድማ ‘ideal man’ ይበሃል።

“ብመንጽርዚ ንሕና እንሃንጸ ብቐዕ ሰብ፣ ኣብዘን ደም ሰብ እናመጸዎ ዝነብራ ሃገራት ምዕራብ ዘለዉ ምሁራት፣ ኣብ ሓደ ዓውደ-ትምህርቲ ጥራይ ኢዮም ጥልቕ ዝበለ ፍልጠት ዘለዎም (specialist ዝኾኑ)። ማዕጸ ወይ ኤለክትሪክ ናይ ገዝኡም ተበላሽያቶም'ውን ከዕርዩ ዝኸእሉ ኣይኮኑን። ናይ ገዛ መኪናኦም ወይ ረድዮ ተበላሽያቶም'ውን ሰብ ዝጽውዑ” ይብል።

ወዲ ገራህቱ ነዚ ኩሉ ክብ ኢሊ ዝገለጽኩዎ ክገልጽ ከሎ፣ ንኹሎም ኣለዉ ዝበሃሉ ፈላስፋታት ዓለምና እናጠቐሱ፣ “ኣርሰቶትል ከምዚ በለ፣ ፕላቶ እዚ ወሰኽ፣ ዲካርታስ ከምዝበሎ...፣ ሶቅራጠስ ነዚ ጸሓፊ...” እናበለ ዳርጋ ንኹሎም ኣለዉ ዝበሃሉ ቀዳሞት ፈላስፋታት በጺሑዎም ኢዩ። ብወገነይ ኣብ መፋርቕ 70ታት ማ/ደረጃ ከይወዳእኩ ትምህርቲ ስለ ዘቋረጽኩ፣ እቲ ኣስማት ንዓይ ሓድሽ ኢዩ ነይሩ። ኣብቲ ናይ ገድሊ ዕድመይ'ውን ኣስማት ናይቶም ምስ ፖለቲካዊ ማሕበርነትን ዴሲነትን ተኣሳሲሮም ዝጥቀሱ ከም በዓል ማርክስን ኤንግሊስን፣ ማኦን ለኒንን ትሮትስክን እንተዘይኮይኑ ኣስማት ናይቶም ካልኦት ኣይሰማዕኩዎን። ኣብቲ ዝኾነ መወከሲ ዘይርከቦ ጭው ዝበለ ሳሕል ድማ፣ ብዘይካ ነቲ ዝሰማዕካዮ ከምዘለዎ ምቕባል ካልእ ምርጫ ኣይነበረን። ብኸምኡ ከኣ ኢዩ ንነብሲ-ወክፍ ጥቕሲ ምስቲ ኢሉዎ ዝተባህለ ፈላስፋ እናፈላለኹ ኣብ ፍሉይ ጥራውዝቲ፣ በብናቱ ዝምዝገቦ ዝነበርኩ።

ነዛ “ሕቶ ናይ ሓደ ብቐዕ ሰብ” (the question of ideal man) እትብል ምስ ክወንነት ዘይትኸይድ ፍልስፍና ወዲ ገራህቲ ዘምጸእኩዎ ብዘይ ምኽንያት ኣይኮንኩን። ኣብቲ ድሕሪ ናጽነት ዝተተኸለ፣ ቀንዲ ሃንዳሲኡ ድማ ተስፋሚካኤል ገራህቲ ባዕሉ ዝነበረ፣ ናይ ኤርትራ ትምህርታዊ ፖሊሲ ቀጥታዊ ምትእስሳር ስለ ዘለዎ ኢዩ።

ናጽነት ኮይኑ፣ ኣነውን ተቐራቕሶን ዩኒቨርሲቲ ናይ ምእታው ዕድል ስለ ዝረኸብኩ፣ ንኹሉ’ቲ ኣብ ሰናጭሮ ሳሕል ሰኒደዮ ዝኣተኹ ጽሑፋት ሓዘ ናብቲ ኣብ ዩኒቨርሲቲ ኣስመራን ካልእን ዝርከብ ቤተ-መጻሕፍቲ (library) ክመላለስ ጀሚረ። ነቶም ብመንገዲ ወዲ ገራህቲ ዝፈለጥኩዎም ፈላስፋታት፣ ጽሑፋቶም እናገናጸልኩ ድማ፣ ነቲ ዝሰነድኩዎ ጥቕስታት፣ ነቲ ሸዑ ዝመሃሮ ዝነበርኩ መታን ክሕግዘኒ፣ ሃሰስ ክብሎ ጀሚረ። ብርግጽ ንኹሉ መጻሕፍቲ ኣንቢብዮ’ኳ እንተዘይበልኩ፣ ነቲ ጥቕስታት ግን ፍጹም ክረኽቦ ኣይከኣልኩን። ኣብ መወዳእታ፣ ወዲ-ገራህቲ ናቲ ፒኦር (PR) ንምዕባይ፣ ዝተፈላለዩ ፈላስፋታት እናልዓለ፣ ብስሞም ደስ ዝበሎ ጥቕስታት እናለጠፈ፣ ነቶም ዝኾነ ናይ ፍልስፍናን ፈላስፋታትን ፍልጠት ዘይነበረና ተጋደልቲ ሃንን’ የብለና ከም ዝነበረ ደምዲመ።

ኣብዚ ከነጽሮ ዝደለ፣ ገለ ካብዞም ፈላስፋታት ብዛዕባ “ምስሊ ናይ ሓደ ብቐዕ (እኹል) ዝበሃል ሰብ እንታይ ክመስል ይኸእል?” ዝብል ሕቶ ኣልዒሎም ኣይተዛረቡን ወይ ኣይጸሓፉን ኣይኮንኩን ዝብል ዘለኹ። ብፍላይ ብክልሰ-ሓሳባዊ ደረጃ። እቲ ጸገም ወዲ-ገራህቲ ነታ ‘ሓሳባዊ IDEAL’ ትብል ሓረግ ኣብ ገለ ምስ ረኸባ፣ ንዕኡ ብዝጥዕሞ ጸጋጊኑ ከም ድሕሪ ናጽነት ዝህሉ ትምህርታዊ ፖሊሲ ኤርትራ ገይሩ ክቐርቦ ምፍታኑ ኢዩ።

..... ይቐጽል